

Ernest Garcia

DE DEBÒ QUE ÉS PROMETEU QUI SE N'HAURIA DE PENEDIR?

El penediment de Prometeu: Del regal del foc a l'incendi global provocat

Peter Sloterdijk

Trad. de Coral Romà

108 pp., 2023, Barcelona, Arcàdia

La investigació sociològica qualitativa ha constatat des de fa dècades, de manera persistent, sense a penes canvis, que molt sovint, en la mesura que arriba a instal·lar-se en la ment de la gent, la consciència de la crisi ecològica s'expressa a través d'un nombre reduït d'esquemes discursius. Un dels més freqüents i més estesos fa més o menys com segueix. Comença amb un moment de reconeixement, amb un crit d'alarma: Estem destruint el planeta! Ensopega amb un nus angaiós: Això també ens posa en perill a nosaltres! I acaba donant pas a l'alleujament: Ja s'inventarà alguna cosa! Caldrà reciclar! Amb inventiva i simplicitat, tot resolt! El llibre comentat ací té el seu origen en una conferència de Sloterdijk, amb una estructura argumental que coincideix fil per randa amb aquest ideograma habitual. Es veu que, en això, els filòsofs heideggerians no són diferents del comú dels mortals.

L'esquema que reproduïx Sloterdijk té algunes febleses notòries. Alguns apunts al respecte a continuació.

En primer lloc, la manca de precisió analítica en el moment del reconeixement: la crisi ecològica és una «conflagració descomunal» que consumeix el món en «innombrables fogars» (p. 46). Paraules fragoroses; significats esquius. El reconeixement es caracteritza perquè, després d'un temps de negació, indiferència o menysteniment, s'accepta que hi ha un problema, per bé que l'especificació de les variables rellevants, així com l'aportació de les dades i els càlculs adients, es deixen en mans d'aquells que saben, usualment dels «científics».

En segon lloc, hi ha un dèficit notable pel que fa a la identificació dels actors i els conflictes. En els termes del llibre, la causa de la crisi ecosocial contemporània és que els éssers humans, així, en general, hem esdevingut piròmans, i cremem tots

els boscos, els boscos actuals i els acumulats en forma fossilitzada des del passat remot de la Terra. La metàfora de la «civilització pirotècnica» (p. 25) voreja, sense aprofundir-hi, unes quantes temàtiques de gran importància. És el cas, per exemple, de l'especificació dels actors socials, examinada per diverses línies d'investigació sociològica amb molta història ja. La que s'ha ocupat de l'estudi del moviment ecologista, per exemple. O la que ha assenyalat, des de Touraine (*La prophétie anti-nucléaire*, 1980) a Juan («Les acteurs et les logiques sociales à l'origine des désastres environnementaux», *L'Homme et la Société* 218, 2023), que la qüestió no és sols la tècnica, sinó també —o potser sobretot— la tecnocràcia. D'una altra banda, el tema de la tècnica com a mal fosc de la modernitat no ha estat sols l'objecte del desassossec més o menys existencialista, sinó també de tractaments ben diferents, que han seguit, amb detall i agudeses, trajectòries alternatives molt més pròximes a la qüestió ecològica —per exemple Commoner (*The Closing Circle*, 1971), o Illich (*Tools for Conviviality*, 1973)—. I no sobra recordar que la indicació que el control del foc és un episodi fonamental en l'aventura humana no és precisament un descobriment. Pel que fa a l'origen de la cultura (Lévi-Strauss, *Le cru et le cuit*, 1964). Pel que fa a la socioantropologia històrica de la tècnica, un tòpic de la qual insisteix que totes les tecnologies del món antic, des de l'agricultura fins a la construcció de naus, passant per la ceràmica i la metal·lúrgia, depenen de la possibilitat de generar a voluntat un focus de calor intensa. Encara avui, a l'Amazònia, la forma de preparar les terres per a cultivar-les és pegar-li foc al bosc. O pel que fa a l'amplificació dramàtica de l'assumpte amb les màquines tèrmiques de la revolució industrial (Gras, *Le choix du feu*, 2007).

En tercer lloc: les pàgines dedicades als remeis són també confuses. Com mana el tòpic, la teràpia prescrita per Sloterdijk barreja la fe en la tecnologia i la fe en l'adaptabilitat humana. La solució seria el trànsit a un «pacifisme energètic» (pp. 82 i ss.). L'expressió és tan inescrutable com ho sembla. El pacifisme al·ludeix, d'alguna manera, a la conveniència de substituir el domini i l'arrogància per la cura i la humilitat, com fa anys que repeteix l'actual bisbe de Roma (un altre crític existencialista de l'addicció als artefactes potents). Amb la referència a l'energia, Sloterdijk apunta, d'una manera més aviat incongruent amb el to general del seu discurs, a una nova versió de la tecnolatria moderna, la que somia amb tècniques no menys poderoses que les actuals però molt més «fredes». Els suggeriments apuntats al llibre van des de les granges de microbis per a la producció fabril d'aliments a gran escala a les diverses variants mítiques del 100 % renovables, passant per fantasies com ara la connexió de generadors d'electricitat als participants en les maratons urbanes. Un exercici d'imaginació que combina una dimensió còmica, a

l'altura dels grans invents del TBO, amb una de tràgica (potser recordeu la bicicleta estàtica d'Edward G. Robinson a *Soylent Green?*).

No tot són punts febles. Com calia esperar del discurs d'un intel·lectual sofisticat, l'argument ve adobat amb un bon grapat d'ornaments cultes. Sloterdijk picoteja en referències culturals que són prou habituals en els tractaments del tema però que, en tot cas, són idees suggeridores, així que segurament no és superflu això de pegar-los més voltes. S'indiquen tot seguit algunes de les idees de referència més destacades.

El tema marxià del metabolisme humanitat-natura (p. 11). Marx va prendre en préstec de la ciència natural la paraula *metabolisme* i va usar-la com a motiu rellevant de la seua antropologia filosòfica, en particular de la seua conceptualització a propòsit de la funció del treball en el procés de la humanització. En la tradició marxista hi ha versions de la idea que han circulat molt àmpliament, com ara el text d'Engels sobre el paper del treball en la conversió del mico en home, un text en què el company de Marx va explorar la connexió entre les pròpies idees i la teoria darwinista de l'evolució. Hom pot fer esment, així mateix, d'algunes pàgines d'*El capital*, molt citades darrerament per autors que exploren la possibilitat d'un ecomarxisme. Sloterdijk evoca aquestes pàgines com a introducció de la seua exposició, afegint-hi de seguida que el control del foc va potenciar la intervenció humana.

És també rellevant la referència a la vergonya de Prometeu, un motiu que Anders (*Die Antiquiertheit des Menschen*) va introduir en la seua reflexió sobre la potència deshumanitzadora de la tècnica. Sloterdijk manté que una forma de matisar i aprofundir la idea consisteix a explorar la diferència entre vergonya i penediment: el dissortat tità no sols hauria de sentir vergonya per haver donat el foc als humans, sinó, a més, penedir-se'n (p. 80).

L'aportació més prometedora, al meu parer, és la tesi que les idees de Saint-Simon sobre la possibilitat de substituir l'explotació de l'home per l'home per l'administració de les coses van donar empenta al domini sobre la naturalesa en la societat industrial, tot facilitant el trajecte cap a la desfermada explotació dels combustibles fòssils que ha desembocat en la present crisi climàtica.

Les pàgines finals, les dedicades a les respostes a la problemàtica mediambiental, contenen algunes notes relatives a les opcions polítiques, més o menys substancials, però en tot cas ben *à la page*. En aquest context, Sloterdijk contraposa Latour i Malm, titllant-los respectivament de Kautsky i Lenin de l'ecologia política, i alineant-se obertament amb el primer d'ells. Les raons de la peculiar tria de models no són explícites.

D'entre les moltes versions del mite de Prometeu, convé dedicar atenció a la que Plató va posar en boca de Protàgores, en el diàleg del mateix nom. En aquesta, el semideu no és un tecnòcrata arrogant, ni un revolucionari abrandat, sinó, per dir-ho així, un funcionari desitjós de servir al públic, un artesà delerós de fer bé el seu treball. Així, en veure que l'idiota del seu germà havia repartit totes les qualitats entre els animals i no n'havia deixat cap per als éssers humans, sent pietat, i és només aquest sentiment el que l'impulsa a furta el foc als déus i a afrontar el corresponent i terrible càstig. Sense això, no s'hauria arribat fins ací i, per tant, no hi hauria cap ocasió de penedir-se, ni de sentir vergonya, ni de res. Tal vegada el destí de la humanitat és una existència breu i fulgurant, com van insinuar Jevons al segle XIX i Georgescu-Roegen al XX. I com saber si val més una mediocritat duradora que una fugaç esplendor? Per què el pobre Prometeu se n'hauria de fer responsable de res d'això?

La lectura del llibret de Sloterdijk deixa un dubte en l'aire: tenen algun sentit aquests textos d'oportunitat d'intel·lectuals famosos (i l'ací comentat no és ni de bon tros l'únic) que, en essència, no milloren significativament ni el coneixement de la crisi ecològica ni l'orientació pràctica de les respostes? Tal vegada el seu sentit és que comuniquen als seus seguidors que això del canvi climàtic va de debò. Tal com està el pati, amb un munt d'ignorants negacionistes als governs, potser això és més que suficient. Doncs això. ☾

Juli Capilla

JOAN FUSTER LLEGEIX EL *TIRANT LO BLANC*

Joan Fuster. Escrits sobre el Tirant lo Blanc

Mireia Ferrando Simón

354 pp., València, PUV, 2023

L'any 2022 Mireia Ferrando Simón va resultar guanyadora del Premi Joan Coromines d'Investigació Filològica, Històrica o Cultural que convoca anualment la Societat Coral El Micalet amb la col·laboració de la Universitat de València. Es tracta d'un premi prestigiós adreçat a treballs de caràcter filològic. Mireia el va guanyar amb un treball esplèndid, rigorós, detallat, exhaustiu sobre les investigacions, els estudis, els articles, la dedicació i la lectura conscienciosa que Joan Fuster va brindar a l'obra magna de la narrativa medieval catalana, el *Tirant lo Blanc*. Ara fa uns mesos es publicava el seu treball mercès al *savoir faire* de Publicacions de la Universitat de València, una edició, per cert, acurada, pulcra, bellament maque-